

*Лілія Гонюкова,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ*

Методологія дослідження політичних партій у державно-управлінській науці

Методологічна складова є основою розвитку державно-управлінської науки. Наука про партії виокремилась із соціологічних та політичних наук у ХХ ст. У процесі розвитку суспільно-політичних наук відбувалось формування концепцій політичних партій разом із концепціями політичної влади та політичних режимів. Відповіді на виклики сьогодення політичні партії зможуть, залучивши до вивчення партійно-політичних процесів сучасні методи державного управління.

Ключові слова: партологія, державне управління, влада, політична партія.

A methodological constituent is a basis of development of public-administrative science. Science about parties was separated from sociological and political sciences in XX century. Forming of conceptions of political parties with conceptions of political power and political modes took place in a process of development of social and political sciences. Political parties will be able to answer the challenges of nowadays bringing over the modern methods of state administration for the study of party-political processes.

Key words: partologiya, public administration, power, political party.

Постановка проблеми. Методологічним орієнтиром сучасного етапу політичної реформи має бути створення ефективною системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократії. Ця система має бути прозорою. Поняття прозорості пов'язується з комунікацією між владою та суспільством, суспільною думкою. Довіра до влади сьогодні стає багато в чому можливою завдяки новому суспільному (громадському) запиту, який орієнтується на відтворення дієздатних владних інститутів. Проте влада не може будувати політику виходячи лише із суспільних очікувань, інакше це буде популізм. У даному контексті виникає проблема розуміння суспільством цілей та змісту дій влади за раціоналістичним сприйняттям цих дій. Саме в цьому аспекті в суспільній свідомості актуалізується тема прозорості намірів

влади. Підвищується роль комунікацій, а відповідно, і такого інституту, як політичні партії, що покликані здійснювати комунікацію між громадою та владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розробки гносеологічних підвалин державно-управлінської науки приділили велику увагу вітчизняні вчені В.Д.Бакуменко, В.М.Князев, Ю.Г.Кальниш, Ю.П.Сурмін, С.А.Фаренік та ін. Методологію дослідження політичних партій вивчають Ю.Малов, Л.Дзахова. Серед українських дослідників можна назвати О.Гараня, М.Примуша, Ю.Шведу та ін. Сьогодні це актуальна проблема і для зарубіжних науковців, зокрема, У. фон Алемані, В.Кротті, К.Лоусона, А.Мінтцеля, Ф.Рігса, Б.Хенессі та ін.

Невирішеними раніше частинами загальної проблеми є включення методології дослідження політичних партій до державно-управлінської науки. Причому цей процес взаємний, адже відповіді на виклики сьогодення відносно політичних партій, їх участі у формуванні та здійсненні державної влади, можливо залучивши сучасні методи державного управління.

Метою статті є аналіз ролі та значення методології дослідження політичних партій у державно-управлінській науці.

Виклад основного матеріалу. У ХХ ст. як самостійний розділ соціології та політології виникла партіологія - наука, що займається дослідженням феномену політичних партій, їх генези, побудови, функціонування, надавши широкі можливості для практичної проєкції соціальних та політичних знань. У процесі розвитку суспільно-політичних наук відбувалося формування концепцій політичних партій разом із концепціями політичної влади та політичних режимів.

Європейська школа дослідження політичних організацій та партій виділяє характерні якості партій виходячи з соціально-класової стратифікації та політичного структурування Європи, що мають багату історію. Даються аксеологічні оцінки, пов'язані з небезпеками політичної боротьби, революцій, громадянських війн, створенням нових політичних систем та режимів. Суттєву увагу європейська дослідницька традиція приділяє походженню партій та партійних систем.

М.Вебер досліджував партії в процесі становлення капіталізму та нової системи цінностей. Ця нова система створила нові умови для організації та самоорганізації населення, а також нові умови для системи управління. Особливу увагу М.Вебер приділяв проблемі "бюрократизації" партії, що відповідала загальним тенденціям бюрократизації всієї системи суспільно-політичних відносин, досліджував проблему внутрішньої управлінської ієрархії партії, що є її інституціональною підсистемою як політичної організації. Ця проблема є актуальною для політичних партій і сьогодні. М.Вебер також окреслив проблему "вождізму" як складову взаємодії партійної еліти з державою [1].

Р.Міхельс як функціонер соціал-демократичної партії Німеччини сформулював "залізний закон олігархії", відповідно до якого у будь-якому організованому суспільстві людей складається олігархічна правляча група. Цю проблему Р.Міхельс пов'язував із комплексом причин психологічного, адміністративно-організаційного, інтелектуального характеру. Таким чином, була окреслена проблема професіоналізації партійної діяльності, бюрократизації партійного процесу [2].

Американська наукова думка виходила з практичних потреб створення і розвитку національної держави. Одним із перших залучив системний підхід до вивчення політичних партій Дж.Брайс. Він дійшов висновку, що американські партії відіграють значно впливовішу роль у формуванні та реалізації державної політики, ніж європейські, і пов'язував це явище з дво-партійною системою та природою представництва [3].

У теоретичній спадщині європейських науковців акцентується увага на проблемі взаємодії мас і партійного керівництва. Досліджуються суб'єктивні та об'єктивні передумови становлення партійної олігархії та її наслідки.

Формування та діяльність партії під час зміни суспільно-політичних формацій досліджено марксистською доктриною на базі класового та соціального детермінізму. Марксизму притаманна виразна конкретика і дієва аналітика партогенезу в європейському контексті. Марксистська теорія є внеском у інституціональний підхід до політичних партій і партійних систем. Хоча в її межах деформується поняття "партія" через жорстку прив'язку до конструктів соціально-класової доктрини та доктрини формацій [4].

М.Дюверже досліджував політичні партії як політичний інститут на базі соціологічного підходу. Обґрунтувавши походження партій, він вивчав споріднені їм політичні інститути: управлінські клани, що створюються. Він дійшов висновку, що важливим фактором спільних дій різноманітних політичних партій, громадсько-політичних рухів є спільність політичних доктрин, що визначаються спорідненістю історичної та політичної долі. Водночас М.Дюверже звернув увагу і на інші обставини, що сприяють об'єднанню людей: географічну близькість, професійну спорідненість. Науковець виявив подібність політичних інститутів, що визначається боротьбою за політичну владу та її утримання, окреслив причини виникнення політичних партій в індустріальну добу. Важливим внеском М.Дюверже в партологію є категоріальне обґрунтування таких базових елементів політичної партії, як комітет, секція, осередок, міліція, структурування груп людей за ступенем залученості до партійної діяльності. Ним розроблені та охарактеризовані типи партійних систем, встановлені зв'язки між типами партійних та виборчих систем [5].

Таким чином, дослідження першої половини ХХ ст. сприяли виявленню та категоризації самого феномена партій та їх визначень. Зміст визначень трансформувалася від абстрактних до конкретних операціональних. Було

запропоновано цілісне визначення політичної партії, що відображало її сутність як групи індивідів, які об'єдналися для досягнення значимих національних інтересів. Різні визначення партії підкреслюють різні її сторони як політичної організації, різні методологічні підходи до визначення її сутності та місце в державному управлінні.

Успіхом теоретичних досліджень обумовлено становлення та розвитком самих партій. У другій половині ХХ ст. інституціональний підхід до політичних партій доповнено структурно-функціональним, який дає змогу зосередити увагу на структурі партії як на структурі політичної організації та її функціях. Сильною стороною структурно-функціонального методу є врахування багатьох зовнішніх факторів, що впливають на партогенез та партійне будівництво. У цей період поряд із традиційними підходами до вивчення партій використовуються структурно-функціональний та біхевіоральний, що сприяє накопиченню емпіричної бази даних різних аспектів партійного розвитку. Одночасно удосконалюються процедури його аналізу [6].

Ф.Рігс пов'язує організаційні зусилля політичних партій із внутрішньо-партійними рівнями та рівнями зовнішніх зв'язків. К.Лоусон і Б.Хенессі вважають, що самі функції, які виконують партії, є підставою для їх дослідження. А.Мінтцель і У. фон Алемані, досліджуючи діяльність партій як суб'єктів місцевих суспільно-політичних відносин, виділяють урядові функції політичних партій [7].

Було доведено, що складність і різноманітність діяльності політичної системи залежить від диференціації та диверсифікації політичних процесів і інститутів. Сьогодні досліджується зв'язок політичних партій з усім комплексом політичних процесів при виокремленні спеціальних факторів, що впливають на партогенез. До них належать фактори соціальної, культурної стратифікації. Таким чином, класична партологія, підкреслюючи суть партії як політичної організації, досліджує структурні зв'язки партій, класичні ролі партій, функції партій. Отже, політична партія - це політична організація, що бореться за владу, функціонує безперервно і намагається заручитися підтримкою мас.

Загалом визначились кілька головних підходів до аналізу цього феномена:

1) доктринальний (ліберальна концепція): партії - це групи людей, ідеологічно пов'язаних між собою (Б.Констан, Б.Франклін, Д.Медісон, Й.К.Блунчлі);

2) класовий (марксистська концепція): пов'язує виникнення і функціонування партій з класовим представництвом (К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін);

3) інституціональний: партія є політичним інститутом, що діє в політичній системі (Р.Міхельс, М.Острогорський, М.Дюверже, Дж.Сарторі);

4) функціональний: асоціації, що мобілізують та активізують діяльність людей і є базою політичних лідерів, які здійснюють управління державою (Р.Макридис, П.Меркл, С.Елдерсфельд).

У зв'язку із становленням парламентаризму та демократизації системи політичних відносин акцентується увага науковців на співвідношенні партогенезу та партійного будівництва із становленням влади. Владні режими склались і без політичних партій, але на певному етапі розвитку політичних процесів і інститутів, партії як актори політичних процесів стають акторами створення, здійснення трансформації влади та владних структур. З цієї точки зору розглядаються стратегія і тактика політичних партій, досвід політичної боротьби, авторитет партійних вождів, участь партій у державному управлінні, співвідносяться функції партій і функції організації та управління в змістовному та операціональному планах [8; 9].

У цілому суспільна думка ХХ ст. випрацювала струнку парадигму політичної партії, яка відповідає розвитку соціологічної та політологічної експертизи. Намагання визначити партію з високою точністю категоріального осмислення провокує постійний пошук та виявлення характеристик, властивостей, рис партії як особливого інституту в системі політичних інститутів.

У західноєвропейській філософії, соціології, політології відбувся комплексний аналіз природи партії. Він з успіхом використовується у дослідженні сучасного партогенезу з точки зору системного неінституціонального розуміння політичної партії як організації, що діє в структурі політичних інститутів.

Попередні дослідження показали, що для виявлення специфіки українських політичних партій вітчизняні науковці застосовують два основні підходи - інституціональний і соціетальний (кліважний). Підґрунтям першого є інституційні чинники: політичні режими, форми держави, норми правового регулювання партій. Другий - репрезентує партійні системи як відображення соціетальних конфліктів чи структур політичної конкуренції, що склалися між різноманітними групами населення. Попри використання цих підходів, існує низка проблем, пов'язаних із дослідженням логіки і перспектив розвитку партійної системи України загалом, її зв'язків із виборчою системою, їх впливів на форму правління.

Висновки. Отже, сьогодні ми можемо говорити про розвиток партології в державному управлінні, тобто науки, яка вивчає вплив політичних партій на творення та реалізацію державної політики, формування владних інституцій (парламенту, уряду, президентства, регіональної та місцевої влади) та їх функціонування, взаємодію організацій громадянського суспільства з органами влади тощо. Ідеї партнерства партії та держави, як і їх конкуренції мають багато аспектів, актуальність яких зростає у зв'язку зі зміною політичного режиму та формування нових інститутів влади.

Парадигмою дослідження політичних партій залишається бачення їх як інституту влади та інституту громадянського суспільства, що не протиставляє себе ні першому, ні другому, а забезпечує зв'язок держави із суспільними інтересами. Сьогодні на перший план виходить комунікативна роль

політичних партій як інституту влади, отже, цей напрям досліджень є актуальним і перспективним.

Подальші напрями досліджень. Малодослідженою проблемою залишається методологія вивчення впливу ментально-психологічних особливостей населення на моделі політичних об'єднань та варіанти політичної реформи, співвідношення процесів побудови правової демократичної держави та формування української політичної нації і місця в них політичних партій.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избр. произведения : пер. с нем. / М. Вебер. - М. : Прогресс, 1990. - С. 707-735. - (Серия "Социол. мысль Запада").
2. Михельс Р. Социология политической партии в условиях демократии / Р. Михельс // Диалог. - 1990. - № 5. - С. 3-56.
3. Брайс Дж. Американская республика : у 3 т. / Дж. Брайс. - М., 1898. - Т. 2. - 289 с.
4. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс // Соч. - 2-е изд. - Т. 4. - М. : Гос. изд-во полит. лит., 1955. - С. 419-459.
5. Дюверже М. Политические партии / Морис. Дюверже ; пер. Л. А. Зиминой. - М. : Академ. проект, 2000. - 558 с.
6. Crotty W. J. (eds.). Political parties and political behavior / W. J. Crotty, D. M. Freeman, D. S. Gatlin. - Boston, 1971. - 680 p.
7. Riggs F. W. Comparative Politics and the Study of Party Organization: A Structural Approach // Crotty W. J. (ed.) Approaches to the Study of Party Organization. Boston, 1968.
8. Малов Ю. К. Введение в теорию политических партий (обзор идей и концепций). - М. : Русский мир, 2005. - 172 с.
9. Дзахова Л. Х. Становление партологии: некоторые интерпретации западноевропейской традиции XIX-XX веков. - Режим доступа : ftp://lib.herzen.spb.ru/text/dzakhova_12_89_51_57.pdf

Олександра П'ятіна,

аспірант кафедри державної політики

та управління політичними процесами НАДУ

Політична культура як складова іміджу органів державної влади

Стаття містить огляд матеріалів наукових досліджень та практичного досвіду формування політичної культури й іміджу органів державної влади. Головну увагу приділено визначенню впливу політичної культури на імідж органів державної влади України.

Ключові слова: влада, органи державної влади, державне управління, імідж, корпоративний імідж, політична культура, позиціонування.